

החידוש היומי

חידוש יומי בדף היומי

מחלוקת רש"י ורמב"ם מאיזה עון צריך שיהיה מנוקה

בריייתא המובאת בכמה מקומות בש"ס (סוטה כח.), קידושין כז., יבמות נח. ועוד) שנינו כך: "ונקה האיש מעון" (במדבר ה לא) - בזמן שהאיש מנוקה מעון המים בודקין את אשתו, אין האיש מנוקה מעון אין המים בודקין את אשתו. דהיינו, שאם אחר שקינה לאשתו ונסתרה, חטא הוא עצמו - אין המים בודקים את אשתו.

ונחלקו הראשונים מהי אותה עבירה שאם עבר ועשאה אין המים בודקין את אשתו. רש"י (יבמות שם) כתב: מנוקה מעון, שלא בא עליה לאחר שנסתרה, שהתורה אסרה עליו דכתיב (במדבר ה יד) "והיא נטמאה". מבואר מדברי רש"י שרק באופן שעונו הוא שבא עליה אחר הסתירה, אז אין המים בודקים אותה, אבל אם חטא בשאר בעילות אסורות - עדיין יועילו המים לבדקה.

אמנם הרמב"ם (סוטה פ"ב ה"ח) חלק בזה על רש"י, וכתב: כל איש שבא ביאה אסורה מימיו אחר שהגדיל, אין המים המאריים בודקין את אשתו. ואפילו בא על ארוסתו בבית חמיו, שאסור מדברי סופרים, אין המים בודקין את אשתו. שנאמר "וניקה האיש מעון והאשה ההיא תשא את עונה" - בזמן שהאיש מנוקה מעון אשה נושאת את עונה.

ספק המשנה למלך אם תשובה מחשיבתו 'מנוקה מעון'

ובמשנה למלך (סוטה שם) כתב להסתפק באופן שחטא ועשה תשובה, האם מהני ליה שיהו המים בודקין אותה, או שכיון שחטא שוב אין מועילה תשובתו ואין המים בודקים את אשתו.

ותחילה מביא המשנה למלך שמצאנו כעין זה לענין חזרה מעורכי המלחמה, שהשוטרים מדברים אל העם "מי האיש הירא ורך הלבב ילך וישוב לביתו" (דברים כ ח), ודעת רבי יוסי הגלילי (סוטה מד.) שהוא הירא מעבירות שבידו. ומפורש בגמרא בסוטה (מג:) שאם עשה תשובה שוב אין חוזר מעורכי המלחמה. ולכאורה יש לנו ללמוד משם גם לענייננו שאם יחזור בתשובה הרי הוא 'מנוקה מעון' על כל פנים בשעה זו.

אמנם, דוחה המשל"מ, אין ללמוד מדין זה לסוטה. שהרי שם חוזר מעורכי המלחמה על כל עון ואפילו שח בין תפילה של יד לתפילה של ראש, ואם אכן תשובה אינה מועילה - לא יתכן שיעשו מלחמה, שהרי כל אדם עשה איזו עבירה מעולה, ורק ד' שמתו בעטיו של נחש וכיו"ב הם שיוכלו לצאת למלחמה, וזה דבר שלא יתכן. משא"כ לענין סוטה שהקפידא היא רק על עוון ספציפי, לדעת רש"י - בבא עליה אחר הסתירה, ולדעת הרמב"ם - בשאר בעילות אסורות, בזה אפשר לומר שכל שבא ביאה אסורה, אפילו הושחרו שיניו מפני תעניותיו, אין המים בודקין את אשתו. וגזירת הכתוב היא שלא יעשה המקום נס זה אלא למי שלא בעל ביאה אסורה כל ימיו. והמשנה למלך נוקט שכך הדברים מורים בפשטן, שלא תועיל תשובה. ובאמת כך משמע מלשון הרמב"ם "כל איש שבא ביאה אסורה מימיו אחר שהגדיל אין המים בודקין את אשתו".

ראיית המשנה למלך מכך שלא העמידה הגמרא בארוסה שנשאה ושב בתשובה

והוא מוסיף ומביא לכך ראייה מסוגיית הגמרא ביבמות ובקידושין. שם מביאה הגמרא ברייתא: 'אמן' שלא שטיתי ארוסה ונשואה שומרת יבם וכנוסה. וזנה הגמרא באיזה אופן שותה ואומרת אמן על שלא שטתה כארוסה, כי אם מדובר באופן שקינא לה ונסתרה ומשקה לה כשהיא ארוסה - הרי אין ארוסה שותה שאין מתקיים בה 'תחת אישך'. ואם מדובר באופן שקינא לה ונסתרה כשהיא ארוסה והוא משקה לה כשהיא 'תחת אישה', דהיינו אחר הנישואין - הרי נמצא שאחר הסתירה הוא בא עליה ונשאה, ואם כן אין האיש מנוקה מעון ואין המים בודקין את אשתו. [והגמרא רוצה להוכיח מכח זה שחופה בלא בעילה קונה, ומדובר באופן שנשאה על ידי חופה ולא בא עליה, והרי היא 'תחת אישך' ומכל מקום האיש 'מנוקה מעון'].

ומעתה, מוכיח המשנה למלך, אם אכן תשובה מועילה אחר מעשה האיסור להגדיר את הבעל כ'מנוקה מעון', אם כן יכולה היתה הגמרא לתרץ באופן פשוט, שבאמת קינא לה ונסתרה כשהיא ארוסה והשקה אותה כשהיא נשואה, ונישואיה היו על ידי ביאה, ומכל מקום הוא מנוקה מעון כיון שהוא שב בתשובה אחרי שבא עליה. אלא מכך שלא ישבה כן הגמרא, מוכח שאם בא עליה ועבר על האיסור אין תשובה מועילה, וגזירת הכתוב היא שאין הקב"ה עושה נס זה אלא למי שמנוקה מעון מתחילה.

קושיית הקרבן חגיגה מדוע שותה וחוזר ושותה הלא גלגל עליה שבועה גם להבא

ודעת הרמב"ם (סוטה פ"ד הי"ז) שגלגול השבועה שמגלגל הבעל על אשתו בשעת השקאתה הוא גם להבא, וכותב הרמב"ם: לפיכך כשתנזה להבא, מים בודקין אותה ויארעו לה אותן מאורעות. לכך נאמר 'אמן אמן' - אמן מאיש זה אמן מאיש אחר... אמן לשעבר אמן להבא.

ובספר קרבן חגיגה לרבי משה גלאנטי (סוס"י פב) הקשה לפי זה על פסק הרמב"ם (שם פ"א הי"ב) שאם אחר ששתתה מי המרים ונקתה מהן, חזר וקינא לה עם איש אחר - חוזרת ושותה, וכמבואר בגמרא (סוטה יח:). ולכאורה כיון שגלגל עליה שבוע שלא זינתה בין מאיש אחר ובין להבא - אם כן מדוע שותה וחוזרת ושותה.

ונקה

האיש

מעון

כשחטא

ועשה

תשובה

יום רביעי ג אייר

יבמות דף נח

להצטרפות לקבלת החידוש
a8843414@gmail.com

וכתב אף הוא להסתפק כספק המשנה למלך, האם תשובה מועילה לאדם שבא ביאה אסורה כדי שיבדקו המים לאשתו, ובפרט אם אינה אלא מדברי סופרים. או שנאמר שכיון שבא ביאה אסורה אין תשובה מועלת לדבר זה, כי מה שהיה כבר עבר, והסיגופים וההפסקות יועילו לעולם התגמול, אבל לא כדי שיבדקו המים את אשתו. וכתב שאם ננקוט שאכן תשובה מועילה, הרי ניתן ליישב את הקושיה הראשונה באופן שלא בדקו המים את האשה בפעם הראשונה כיון שלא היה מנוקה מעון, ואחר כך רוח ה' נוססה בו וחזר בתשובה שלמה, ואז נמצא האיש מנוקה מעון ואם ישוב וישקה אותה - יבדקו אותה המים. והמשנה למלך הביא מסקנתו וכתב: ודבריו לא שרירין ולא קיימין.

ראיית החיד"א כעין ראית המשנה למלך

גם החיד"א בספרו חיים שאל (ח"ב סימן ג אות ג) חקר באופן ששב בתשובה אם תשובתו מועילה שיהיו המים בודקים את אשתו או לא. והביא דברי הקרבן חגיגה שחקר בזה ומשמע מדבריו שנטה לומר שתשובתו מועילה והמים בודקים אותה. וגם רבי מאיר יצחקי זצ"ל בספרו אור יקרות על הרמב"ם שם פשוט לו שתשובה מועילה. ומאידך, הביא החיד"א את דעת המשנה למלך שכתב שלפי פשטן הדברים מורים שאין התשובה מועילה.

על ראיית המשנה למלך כותב החיד"א כי היא "נראית ראייה טובה", והוא מביא ראייה כעין זו, דהנה שנינו במשנה בסוטה (פ"א מ"ג) אלו אסורות לאכול בתרומה [- לעולם, שאין שותות]... ושבעלה בא עליה בדרך. ובירושלמי (פ"א ה"ג) הקשה: והא תנינן כשם שהמים בודקין אותה כך הן בודקין אותה... כשם שהמים בודקין אותה על כל ביאה וביאה מקבלת את בעלה לאחר הבועל כך הן בודקין אותה. וביאר הפני משה, שממה ששנינו שהמים בודקין אותה על ביאה שהיא מקבלת את בעלה לאחר הבועל, מוכח שהמים בודקין אותה אפילו אחרי שבא אליה. ויישב הירושלמי: ר' אבין בשם רבי הילא, כאן ביודע כאן בשאינו יודע. דהיינו שלא ידע בשעת ביאה שנסתרה שאז 'מנוקה מעון' קרינן ביה [ומבואר בירושלמי שבא ביאה אסורה בשוגג חשוב מנוקה מעון, ויש בענין זה אריכות דברים ואין כאן מקומו].

ולכאורה מה הוצרך הירושלמי לפרש באופן זה שלא ידע בשעת ביאה שנסתרה, הלא אפילו אם היה מזיד יש לומר שעשה תשובה ועתה הוא מנוקה מעון. אלא מוכח מקושיית הירושלמי שאף אחר תשובה אין בכך די כדי שיהיו המים בודקים את אשתו.

אם עבר יום הכיפורים אחר מעשה העבירה מדוע אינו 'מנוקה מעון'

עוד הביא החיד"א מה שרצה חכם אחד להוכיח לו שאין תשובה מועילה, מדברי הרמב"ם (תשובה פ"א) שיום הכיפורים מכפר על עבירות הקלות ואפילו לא עשה תשובה. ואם כן, כיצד כתב הרמב"ם שכל איש שבא ביאה אסורה מימיו אחר שהגדיל, אין המים בודקין את אשתו, אפילו בא על ארוסתו בבית חמיו שאסור מדברי סופרים אין המים בודקין את אשתו. ומשמע שאפילו אם עברו כמה שנים מעת עשותו עבירה זו ועד זמן השקאת אשתו, מכל מקום אין המים בודקין את אשתו, ומדוע, הלא כמה יום הכיפורים עברו עליו מאז ועד עתה, ועל עבירות קלות עיצומו של יום ושעיר המשתלח מכפרים אפילו לא עשה תשובה. אלא על כרחך שלענין 'מנוקה מעון' אין תשובה מועילה.

אמנם החיד"א חילק בין הדברים, וכתב שאף אם יום הכיפורים בפני עצמו ודאי לא מועיל לענין 'מנוקה מעון' וכמבואר מראיית אותו חכם, מכל מקום יש לומר שאם גם שב בתשובה והתחרט חרטה גדולה והחזיק בדרך תשובה, אזי רחמנא אחשביה כאילו מעולם לא בא ביאה אסורה, כי כך כח התשובה ויום כיפור למחות העוון כאילו לא חטא - וממילא יש לומר שבאופן זה ייחשב 'מנוקה מעון'.

דעת החיד"א שתשובה מועילה בעצם אך אינה שותה כי אנו איננו יודעים אם שב

והנה לעיל הבאנו דברי המשנה למלך שהכריח מכח סוגיית הגמרא שתשובה לא מועילה לעשותו מנוקה מעון, וביאר שגזירת הכתוב היא שאין נעשה נס זה אלא למי שלא בא ביאה אסורה מעולם. אמנם החיד"א שם כתב שניתן לפרש את דין הגמרא בדרך אחרת, והיא, שבאמת תשובה מועילה לנקות את העון ולהחשיבו מנוקה מעון, אלא שמכל מקום אנו אין לנו להשקותה, כיון שאנחנו לא נדע אם פנימיותו וחיצוניותו שווים, ואף שנראה כי עשה תשובה על חטאיו, שמה לא עשה תשובה כהוגן. אך אם אכן היה עולה בידינו שעשה איש זה תשובה כראוי - אכן היתה אשתו שותה והיו המים מנקים אותה.

ומוסיף החיד"א שכדבריו משמע מלשון הפסוק "ונקה האיש מעון". שמכך שלא כתב 'ולא היה לאיש עון' אלא 'ונקה מעון' משמע שאף אם היה בו עון אך ניקה ממנו בתשובה, המים בודקים את אשתו. ואף שאחר חתימת התלמוד אין לנו לדרשו דרשות מעצמנו, הלא אין זו דרשת הפסוק כי אם משמעות לשונו.

גם מסברא לומד החיד"א שהדעת נותנת שתשובה תועיל, שהרי הרמב"ם פסק כדעת האומר שבעלי תשובה עדיפי מצדיקים גמורים, ולכך במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד. וא"כ איך אפשר שבענין זה יהיה חסרון לבעל התשובה לעומת הצדיק. וגם אמרו שהשב בתשובה זדונות נעשות לו כזכויות, ואם כן אחר ששב מביאה זו ומעשה ביאה זו נעשה לו מעשה מצוה, איך אפשר לומר שאינו 'מנוקה מעון'. וגם קיימא לן שאין דבר העומד בפני התשובה.

" באמת

תשובה

מועילה

לנקות

את העון

ולהחשיבו

'מנוקה

מעון, אלא

שמ"מ אנו

אין לנו

להשקותה,

כיון שאנחנו

לא נדע אם

פנימיותו

וחיצוניותו

שווים"

לעילוי נשמת

רה"י

הגאון רבי צבי יהודה

בן רבי ראובן יוסף

גרשונוביץ זצ"ל

ת.נ.צ.ב.ה.